

Kommunista kultura

001

Tett és lelkiismeret

Mi menthető át s mit kell átmenteni a mögöttünk lezáródó kulturából, hogy milyen legyen a kommunista lélek irodalma, művészete, ez legkevésbé sem dönthető el ma egyéni elhatározásokkal, bizottságok tanácskozásaival, vagy jóhiszemű rendeletekkel. Ami a polgári kaszt sajátos szükséglete volt, a mi divatos cafrang, dekadens álomvirág, kiélt vagy kialvó idegeknek édeskeserű, mesterségesen fűszeres gyümölcse volt a kultura örökéletű fáján, az fonnyadtan és értéktelenül le fog hullani és el fog tűnni. Az új művészetet pedig nem lehet ma még megszabni; annak lehet, hogy már kidugták fejüket az utcák és gyárak kormos földjéből, lehet, hogy száz színben pompázó virágai dus erdővel tenyésznek már nem a közel, — hanem a régmúlt kulturában, de az is lehet, hogy az emberi kultura merőben új események, káprázatos csodák születését várja.

Hogy mik lesznek ezek a csodálatos események, — ma még csak sejteni lehet. *Lunacsarszkij* elvtárs, az oroszországi népművelés biztosa, 1906 december 12-én, Genfben nevezetes beszéddel áldozott Verhaeren belga költő emlékének. *Lunacsarszkij* Verhaerent tartja az igazi modern költőnek: benne látja a jövő költészet csiráit. *Lunacsarszkij* nem áll egyedül ezzel az értékelésével; Oroszországban nagy és benső a Verhaeren-kultusz s sokan látnak a tragikus véget ért költőben prófétát, kor-

szakot jelző szellemi eseményt, sokan nevezik a „lelkiismeret és tett nagymesterének“.

Mi az, amit Verhaerenben „tett“-nek s mi az, amit „lelkiismeret“-nek nevez Lunacsarszkij? A tett egy új természetnek a megteremtése volt. A polgári költő elszakadt a földtől, az égtől, az egész természettől, csak homályos és félenken tapogatózó idegszálak fűzték hozzá: metaforákon, hasonlatokon át levelezett vele s csak jelképekkel merte megközelíteni, — nem élt benne. Ilyenek voltak a primitív költők is? Nem voltak ilyenek. A primitív költők, kik a nép dalait énekelték, kik a mondákat álmodták és ezeket a mondákat ritmusokba szedték, szerves részül benne éltek a természetben: a föld az ő szívében dobogott, a tenger az ő szűz ajkukon muzsikált, a tavasz az ő versükben virágzott. Minden, mit a primitív költő maga körül látott, közvetlenül verssé, mítosszá olvadt benne s ez a vers, ez a monda nem valami különálló jelenség volt, nem valami az életen kívül álló kultura, hanem maga az élet, maga a véres szív és daloló agyvelő, hasonlatok, célbalövés és kísérletezések nélkül.

Idővel aztán meglazult ez a szoros kapocs; előbb csak mintegy köldökzsinoron át élt egymáson az ember és a természet, míg később ezt a köldökzsinort is elvágták. A két ősi barát szembekerült egymással: a természet ellenség volt, mellyel meg kellett küzdeni s a fejlődő, majd tulfelődő agyvelő vizsgálat alá vette ezt az ellenséget. A vizsgálódó agy észrevette; hogy ott *kint*, a természetben vaserejű, determinált törvények uralkodnak: a felhők színes játéka, a szél orgonája, a fény sugárzása nem költői képzelgés, hanem atómkok és aetherrezgések számtani összege. A költőt elbágyasztotta a tudás s mint koraérett

ifju, ki nem tudja megemészteni a magába habzolt gondolatokat, megcsömörlött. A „modern“ költő, a polgári költő pesszimista lett: ha dalolni akart, ha meg akarta énekelni a természetet, újra gyerekruhát kényszerített magára s met. forrákkal, hasonlatokkal igyekezett megközelíteni a természetet. Magában állott a természetben s magányos volt a testvérei közt. A testvérei közt is. A természet tudományos megismerésével egy időben fejlődött ki a birtoklók termelési rendje, a népek és egyének borzalmas versenye, a kíméletlen igazságtalanságok és égő ellentétek társadalma. A költő magára maradt s csak önmagáról tudott beszélni. Lírikusnak nevezte magát, ki a nyilvánosság számára költ, de átkozza és megveti a nyilvánosságot; legjobb dalainak a legszemélyesebb, „legegyénibb“, mindenki másnak rejtélyes és érthetetlen lírizmusait tartotta.

Ilyen volt a költő, mialatt az emberi munka hozzáfogott, hogy megteremtse a föld anyagi civilizációját. Az általános és szervezeteibe tömörülő munka birtokába kezdte venni a földet s megalapította az emberi közösség kezdeteit. Ez a birtokunkba vett föld, ez az emberi közösség, a város, az ipar, a gazdasági élet, a piacok, az élettől dagadó utcák, a kikötők, melyekben találkozót adnak egymásnak a föld összes népei, a vasutak csillogó vágányhálója, amely átöleli az egész földgolyót; a hatalmas és engedelmes gépek, a tudományok tantermeikkel és laboratóriumaikkal, maga a hódító és teremtő munka — nem új természete-e ez, nagy és hatalmas és új természet, melyet a kezünk erejével, a vérünk álmaiból építettünk? Nem egy új mindenség-e ez, melyben teljesen átszellemült az anyag s miáltalunk szellemült át? Magányos, boldogtalan, mechanikus véletlenek rabszolgája volna az ember? Igen, ilyen az ember, ha magában áll, ha „egyén”; de mint szerves része egy világközösségnek, ifju isten, kinek ragyogó megvalósulásokkal teli jövője már elérhető közelből integet. Az emberi munka: ez az új természet. A küzdő, szenvedő, győzelmes emberiség így jut el újra a természethez; az emberi munka felrántja a természet vaskapuit s a mindenség feltámad a munkában és költészetben.

Ezt a tettet látják orosz társaink, ha ábrándos kezdetekben is, Verhaeren költészetében.

A természetnek ebben a feltámadásában találják meg az oroszok a kommunista lelkiismeretet. Az orosz művészetet általában erkölcsi világ-szemlélet táplálja, — az erkölcsi forradalom, miként a gazdasági is, Oroszországban tört ki. Hogy csak Tolstojt, Dostojevskit és Gogolt említsük, ők élő példái ennek a szemléletnek: ők bizonyítják, hogy az erkölcsi elemek éppen úgy meg tudják tölteni a művész képzeletét, mint a szervetlen hangok és színek; egy erkölcsi szemlélet gondolatai éppen úgy művészi testet követelnek s éppen oly lebilincselően hatnak, mint a szabad képek és vonalak és szándéktalan emberábrázolások.

A természetnek ez a közelgő feltámadása s a jósnak ez az oroszos principiuma megsejtteti velünk a közelgő, minden koroknál hatalmasabb kultúrát. A dráma újra fog éledni s a beszéd művészetével együtt hatalmas méreteket ölt ebben az ózonos levegőben; a monumentális regény végre megtalálja éltető gyökereit. Az új optimiz-

mus és győzelmes vitalizmus az építészet gigászi remekait teremti meg s a festmények szín pompája, a hangok határtalan áradata szét fogja sugározni földre és égre, életre és halálra a zavartalan élethitét. Irók és művészek irtatok ki szívetekből minden kicsinyes féltékenységet és áldatlan versenyt, fényesítéket megalkotó kalapácsolókat az ünnepi munkára s köszöntsétek szepőtlen lélekkel, ájtatos hozsannával a feltámadó napot!

Város újság
5/24